

(Република, број 224-225, 1999)

Зашто мишљењу интелектуалаца о рату придавати посебан значај? Писци не стоје у центру друштва и кад дође до правде или неправде често говоре глупости. Румунско-немачка књижевница Херта Милер нема поверења ни у западњачке антиратне демонстрације. Ради се више о антиамеричком рефлексу него о истинској бризи за људске животе, каже она у интервјуу са данским писцем и новинаром Нилсом Барфудом.

Када смо били млади увек смо гледали ТВ Београд. На пример оне велике манифестације на стадиону где су масе сачињавале живе мустре као на ћилиму и које су се мењале по команди. Невероватно! Али, увече под рефлексорима све је изгледало сабласно. Нарочито огромна Титова бела статуа.

Немачка књижевница Херта Милер, пореклом из Румуније, јасно се сећа југословенског живота с друге стране границе.

И била је музика! Код нас у Румунији је аутентична музика била забрањена, укључујући праву народну музику, али и рок и џез и експерименталну симфонијску музику. Чаушеску је презирао све. Али у Југославији је то било могуће, и »рок са Титом« и »џез са Титом«. Затим је и еротски све било слободније на тој страни. Девојке су могле да покажу и ноге и груди – само ако су имале Тита на уснама.

Да ли си била у Југославији?

Шта мислиш! То није било допуштено. Ми нисмо могли никуда да путујемо, чак ни у друге комунистичке земље. Али, када бисмо путовали у Букурешт воз је пролазио дуж југословенске границе на Дунаву, једно подугачко парче. Сви би ишли у ходник да гледају, била би потпуна тишина. Могло се видети шта људи мисле. Југославија је била међустаница на путу за запад. Многе избеглице су враћане у Румунију. Дешавало се да

лешеви плутају Дунавом. То су биле избеглице устрељене у води или прегажене моторним чамцем пограничних стражара. Али, на југословенској ТВ смо такође могли да гледамо филмове Тарковског и да чујемо Алена Гинзберга и Петра Орловског. Хвала Београде! Ти си био спас моје младости!... Хм.

Шта – хм?

Чему све то заједно? Било је нешто иза тога што ми из Чаушескуове Румуније нисмо могли да прозремо кроз ту романтизирану слику Југославије: банкрот-економија, централистичка држава, контрола људи. Постојала су политичка гоњења и политички затвори за оне који су били против Титовог система.

Постоји ли опозиција у Београду данас?

Како би могла да постоји? Док су остале источноевропске земље пролазиле кроз промену 1989. наовамо, под Милошевићем се ништа није променило. Можда изврстан заокрет. Социјализам је био испражњен и издуван. Милошевић је удахнуо живот опробаном чаробном средству – национализму. То је зажарило образе многим. Али, контрола, управљање мас-медијима, централизам – све је остало као некад. То што се десило је супротност демократизацији. Затим су дошли добро припремљени ратови које је та осиромашена Југославија водила против властитог народа. И сада је НАТО – не Милошевић – крив за све ужасе који се догађају. Криви га чак и српска опозиција.

Недавно је ипак упућено отворено писмо 27 српских опозиционара који критикују протеривање с Косова...

... Да, али посебно осуђују НАТО бомбардовање. Каква је то опозиција која не жели пре свега да сруши диктатора, већ се задовољава тиме да га критикује што уништава једну мањину у земљи и ставља себе у исту раван?

Шта онда да ради српска опозиција?

Ако не беже, што су многи већ учинили, онда нека ћуте док не смогну да проговоре слободно и из свег срца. Српски новинар Славко Ћурувија је недавно убијен на отвореном зато што је безрезервно изрекао своје мишљење. С полуистинама се човек само компромитује и чини више штете него користи.

Како тумачиш антиратне демонстрације на Западу и њихов мотив?

Класични антиамериканизам је један фактор. Непромењен је од 1968. и рата у Вијетнаму. Ради се о врсти алергије да су Американци аутоматски највећи прекршиоци. Тако је било и за време хладног рата а и за време рата у Персијском заливу. Пред тим хроничним феноменом све чињенице падају у воду. То је становиште које одавно не почива на чињеницама. Тако је то с предрасудама. Често је иста врста интелектуалаца та која чека да НАТО почини неку грешку. Они се потајно надају да ће многи цивили изгинути због неког неспоразума.

Шта је суштина такве наде?

Ја верујем да је то зато да би се могло рећи: Ето, видите! Шта смо рекли! НАТО је организација преступника! Господе, замисли да ја, која себе сматрам опозиционарем од детињства, ухватим себе да браним Шарпинга, немачког министра одбране, од писаца. То је сулудо.

Затим имамо оне збуњене. Оне који немају осећање правде и неправде и не могу то да разликују – не зато што су аморални већ зато што никада нису морали да се изјасне о правди и неправди. У западним демократијама постоји веома раширено слепило кад су у питању диктатуре. Многи не могу да схвате колико је јака диктатура у Србији, која је поврх свега вођена једним ноторним психопатом који презире властити народ колико презире и друге. Многи не увиђају везу између Сребренице и Рачка, два догађаја исте врсте.

Такође је први пут после дугог времена да немачки војници ризикују да учествују у рату.

Да, то старо осетљиво питање имају ли немачки војници право да икада више уђу у рат. Али, пацифисти стављају све у исти кош. И због тога су спремни да допусте још једно масовно убијање. Они наглавачке постављају искуство с нацизмом и понашају се као да НАТО има намеру да освоји Београд.

У Данској се осећа, код извесних, нека врста тајног ликована при помисли да је кинеска амбасада погођена намерно.

То је тешко разумети. Та потреба да НАТО погреши, чак најрадије да се распадне, јесте чудна јер уопште не почива на идеји шта би то друго било боље од НАТО-а. Али, као што је познато, многим интелектуалцима више одговара да буду против него за. То их, као, испуњава. Нити је херојски, нити спектакуларно бити сагласан са моћницима. Међутим, са микрофоном у руци »ићи против НАТО« то је помало херојски и уз то сасвим бесплатно, без ризика.

Чак и ако разбуцаш Оскару Фишеру бубне опне?

Упадљиво је заиста овог пута како су мировњаци агресивни. Кад сам недавно напустила једну панел-дискусију било је проблема и претња је лежала у ваздуху.

Откуда то?

Постоји јака иритација у Немачкој данас. Почело је са Штази-дебатом и свим оним малим и великим разрачунавањима у вези с тим. Атмосфера је постала загађена. Критеријуми су се разводнили. Прилично брзо се више није знало ко је жртва а ко је целат. Та помућеност је, верујем, избила на видело као нека агресивност. Примећује се да се неки, чак и међу онима који пишу, устежу да отворено искажу своје мишљење.

Зар писци иначе нису »савест нације«?

Не, заиста не, чак и ако они воле то да чују. Погледај на ТВ кад новинар каже: »Ви, који сте стручњак за индивидуалне, личне ствари...« или »Ви, који сте посебно упућени у тајне језика и посебне могућности...« Погледај како се увијају, писци! Али, они и нису савест нације. То је патетично и ничему не служи. Писци нису центар друштва. Писци су то само у диктатурама, где држави за своју пропаганду требају они и њихове књиге.

А језик?

Ни ту ми нисмо стручњаци. Народ, на пример, нема шта да научи од мог језика. У ствари је обрнуто. Ја учим од језика који народ користи. А најмање су писци стручњаци кад се изјашњавају као генерали или социоекономи или стручњаци за оружје. Америка је под константном сумњом да се поводи економским и другим компликованим мотивима кад учествује у рату у Европи. Нико се не пита коју радњу води Милошевић. Он и његов клан су се огромно обогатили захваљујући рату. То раде сви диктатори кад ратују. Што се оружја тиче, требало би бити задовољан да се ове скупе машине користе за праведну ствар а не за неправедну. То је нешто што је под контролом 19 нација и њихових влада од којих свака одговара пред својим становништвом. Милошевић не одговара ни пред ким. А он је једини који је могао свој народ да поштеди ових бомбардовања. Друго је што ова бомбардовања њему веома одговарају.

На који начин?

Он је годинама руинирао земљу својим ратовима. Сада може да криви НАТО за осиромашење.

Постоји забринутост да ће НАТО разорити телевизију Србије. Зар то не би било кршење слободе говора?

Да би Срби осећали да су жртве као Јевреји на српској ТВ приказује се »Шиндлерова листа«. Зар то није перфидно? С друге стране, Си-Ен-Ен слике избегличких логора у Македонији објашњавају се у Србији као холивудски производи. Није тешко већини Срба да у то поверује. Они радо верују да је Клинтон шеф за Холивуд. Милошевић у Србији

има последњу реч у филмској продукцији. Све то је нечувено перверзно. Телевизија је првокласно оруђе модерног диктатора за заглупљивање и заслепљивање свог народа. Али, ми на Западу верујемо да је кршење слободе говора када се уклони извор тровања.

У Данској се често чују оптужбе: Зашто НАТО не спасава Курде?

То питање се поставља и у Немачкој. Ако нешто не може да се уради на једном месту не искључује се да не треба зло спречити негде другде. Сваки пут би требало да појединачни случај одреди на који начин ће се решити и којим средствима. Средства употребљена у случају Србије, нажалост, нису помогла. Нико није веровао да ће Милошевић бити толико равнодушан пред тим што се дешава у његовој земљи или да ће становништво великом већином прихватити његов цинизам. Једино што може омогућити промену је његов одлазак са власти. Али то морају Срби сами да реше. Власт би морала бити смењена, једноставно. Али не замењена неким од њих који се нуде да је преузму. А свакако не Драшковићем. Он је формулисао српски пројекат кратко и јасно: ми хоћемо да посрбимо косовско становништво, ако не пристају протераћемо их, а ако ни то не иде побићемо их. Све је концентрисано у три услова. Боље се не може изразити. Није он узалуд писац.

Шта видиш као највећи проблем у начину вођена НАТО рата?

Ја видим многе проблеме, али пре свега оне јадне младе људе који не могу да дезертирају, јер се страна на коју би могли да пребегну налази високо у ваздуху изнад Косова. Затим, што се није почело бомбардовањем владиних зграда у Београду. Милошевићу је речено мање-више директно: »Настави ти само свој посао на Косову. Нико те неће ометати...« Зар није то већ довољно проблема, и превише!

(Херта Милер је рођена 1953. године у селу Нитзкудорф у Румунији и добитник је Нобелове награде за књижевност за 2009. годину)